Rapporten All-Archeo bvba 972

Archeologienota
Oostakker (Gent) – Antwerpsesteenweg 995 - 997

David Vanhee en Ruth Ferket

Bornem
2020

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: David Vanhee en Ruth Ferket

All-Archeo bvba
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2020/12.807/15

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1 Inleiding 4
2 Verslag resultaten bureauonderzoek 5
2.1 Administratieve gegevens 5
2.2 Archeologische voorkennis 9
2.3 Onderzoeksopdracht 9
2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden 9
2.3.2 Beschrijving geplande werken 9
2.3.3 Werkwijze 14
2.4 Assessmentrapport 14
2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied 14
2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied 21
2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader 27
2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese 30
2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek 30
3 Samenvatting 32
4 Bibliografie 33
4.1 Publicaties 33
4.2 Websites 33
5 Bijlagen 34
5.1 Archeologische periodes 34

1 Inleiding

Deze archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,[1] zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.[2]

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

[1] https://geo.onroerenderfgoed.be
[2] https://geo.onroerenderfgoed.be

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2020A114

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Oost-Vlaanderen, Gent, Oostakker, Antwerpsesteenweg 995-997, Antwerpsesteenweg

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 109962 197408
- 109984 197356
- 109942 197332
- 109901 197376

Kadastraal plan:

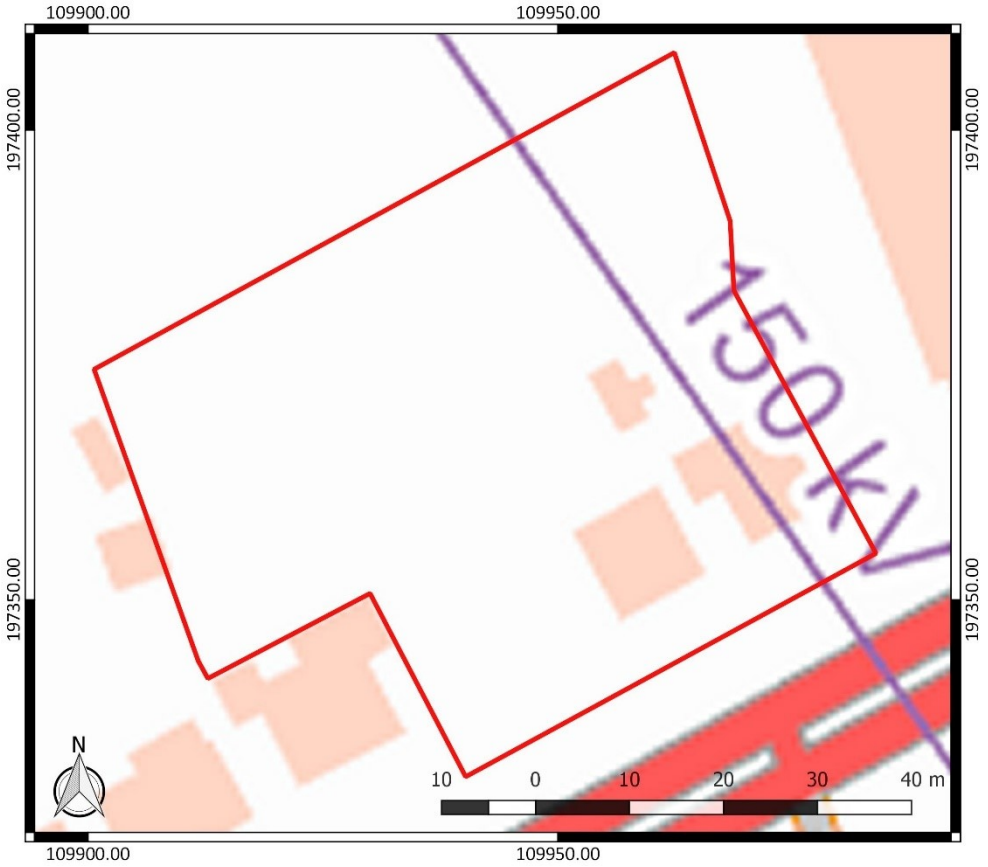

Figuur 1: Kadasterplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Gent Afdeling 17, Sectie B, nrs. 769x², 769h², 769y, 750d en 750e

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 3547 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (https://www.dov.vlaanderen.be)

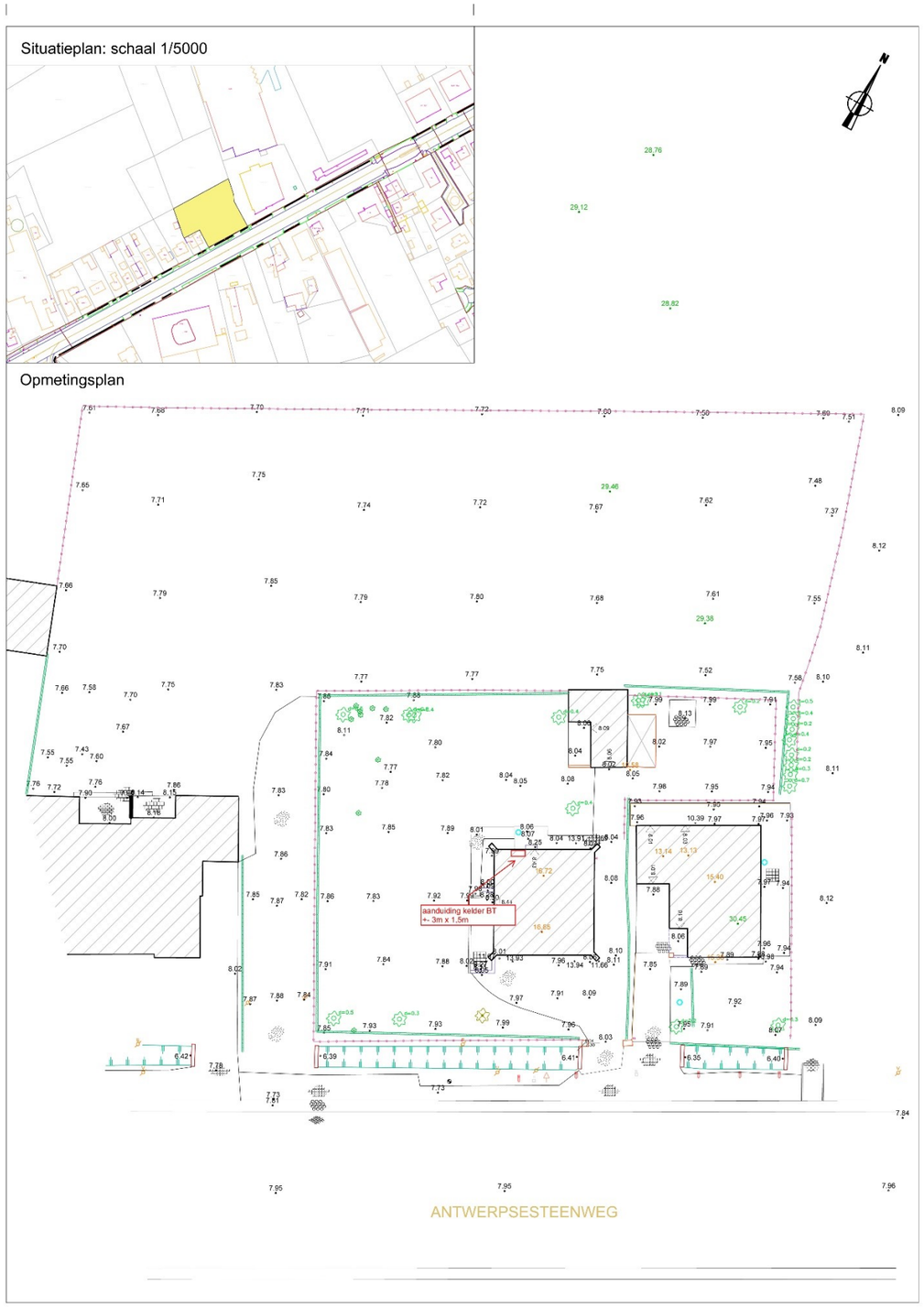
Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 14/01/2020 – 17/01/2020

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, metaaltijden, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, akkerland, grasland

Verstoorde zones: Er bevinden zich gebouwen en verhardingen ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 3). Er kan verondersteld worden dat de realisatie ervan enige negatieve impact heeft gehad op het archeologisch bodemarchief. De precieze aard en de omvang van deze verstoring is echter niet gekend. Er is één kleine kelder aanwezig van ca. 3 bij 1,5 m. Naar schatting is de kelder maximaal ca. 2 m diep.

Figuur 3: Verstoringenkaart, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

LEGENDE :

- Gebouw
- Bijgebouw
- Kelderraamnis
- Luifel - overkraging
- Muur
- Afsluiting
- Hek
- Scharnierpunt hek
- Haag
- Vangrail
- Bovenkant talud
- Onderkant talud
- Breuklijn
- Bovenrand gracht/waterloop
- Onderrand gracht/waterloop
- As gracht/waterloop
- Waterlijn
- Waterpeil
- BOK-peil buis
- Meetnagel
- 8.00 Hoogtepunt
- 9.21 Dorpelpeil deur
- 9.21 Dorpelpeil garage
- Loofboom (+dia)
- Naaldboom (+dia)
- Fruitboom (+dia)
- Bomenrij
- Laagstammige boom
- Boomstronk
- Struik
- KWS-Verharding
- Betonverharding
- Kasseien
- Betonstraatstenen
- Betontegels
- Steenslag / grind
- Dolomiet
- Natuursteen
- Siertegels
- Gazon
- Merkpaal Privé
- Verkeersteken
- Plaatsnaambord
- Wegwijzer
- Verkeerslicht
- Reflectorpaal
- Straatkolk (in greppel)
- Straatkolk
- Inspectieput rond
- Inspectieput vierkant
- Inspectieput, op privaat terrein
- RWA Huisaansluiting riolering (DWA, RWA)
- Paal diverse
- Paal (Electriciteit=E; Verlichting=V; Telefoon=T; Verkeerslicht=L) Vlaggenmast
- Straatkap (Water=W; Gas=G; Electriciteit=E; Divers=D)
- TV Nutskast (TV; Telefoon=T; Electriciteit=E; Gas=G; Pompstation=PS)
- Brandkraan (bovengronds)
- Brandkraan (ondergronds)
- Peilbuis

Opmerking : De lijnen van de riolering betreffen steeds de vermoedelijke verbindingen van de inspectieputten. De reële ligging van de riolering kan in praktijk dus afwijken van dit tracé.

Opmeting

Bestaande toestand
Lambert 72 & T.A.W.

LIGGING	Antwerpsesteenweg 993 - 995 - 997 9041 Gent Oost-Vlaanderen Kadastrale gegevens: Afdeling 17, Sectie B, nrs. 769x², 769h, 769y, 750d en 750e
OPDRACHTGEVER	ABETEC architecten & ingenieurs nv Poldergotestraat 1 9240 Zele TEL: +32 52 33 85 00 FAX: +32 52 33 85 33 E-MAIL: abetec@abetec.be
OPGESTELD DOOR	ASSET nv Wiedauwkaai 51 9000 GENT Tel : 09/253.56.84 Fax : 09/253.90.52 E-mail: info@asset.be

NR.	SCHAAL	DATUM	TEKENAAR	LANDMETER	DOSSIERNR.	"NAAM".DWG
1	1/200	24/12/2019	CB	DVDS	19/07468	19-07468-OP191219-BT.dwg

INDEX	DATUM	OMSCHRIJVING WIJZIGINGEN
A	24/12/2019	Eerste versie

Figuur 4: Plan van de bestaande toestand (Asset NV)

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

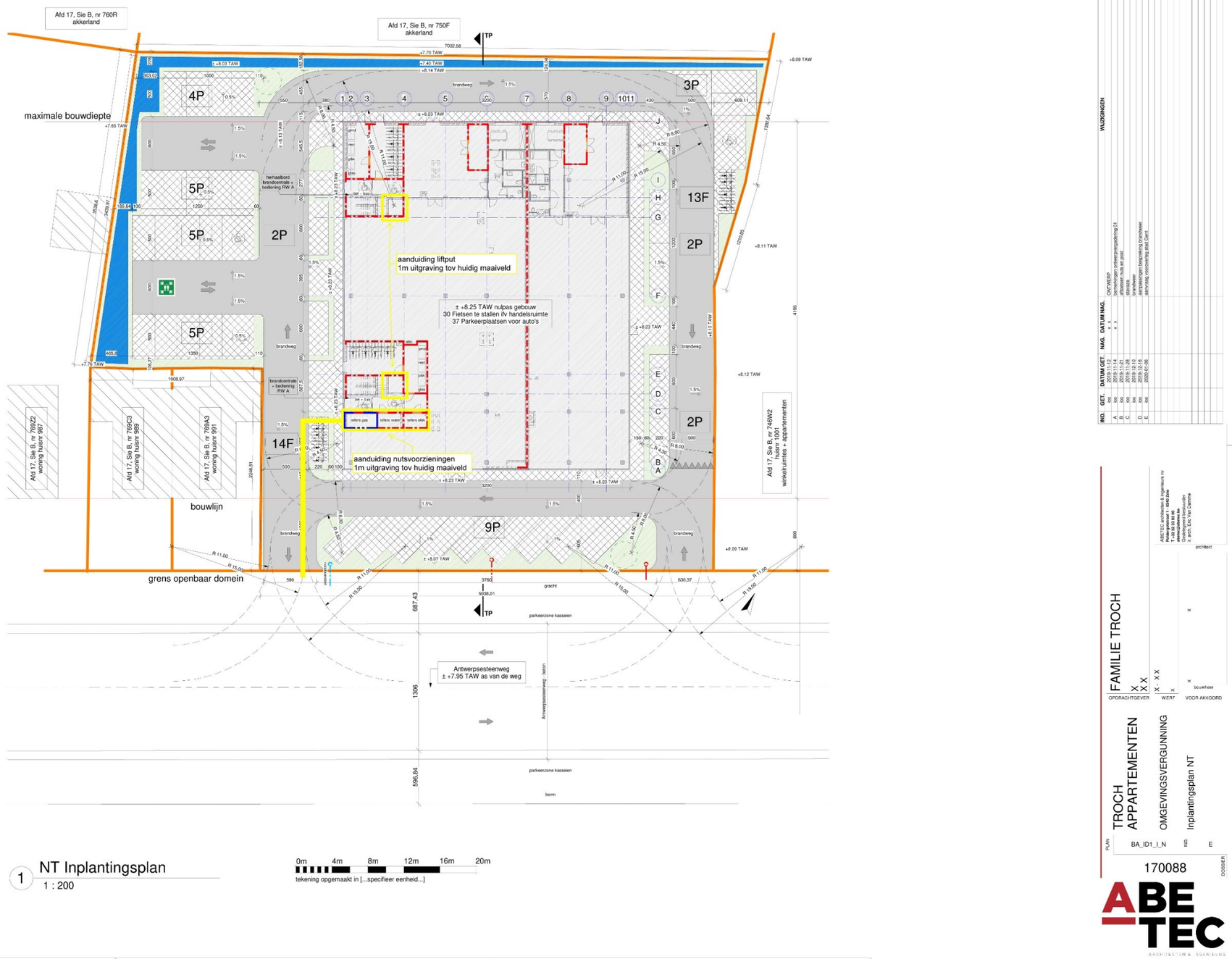
- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

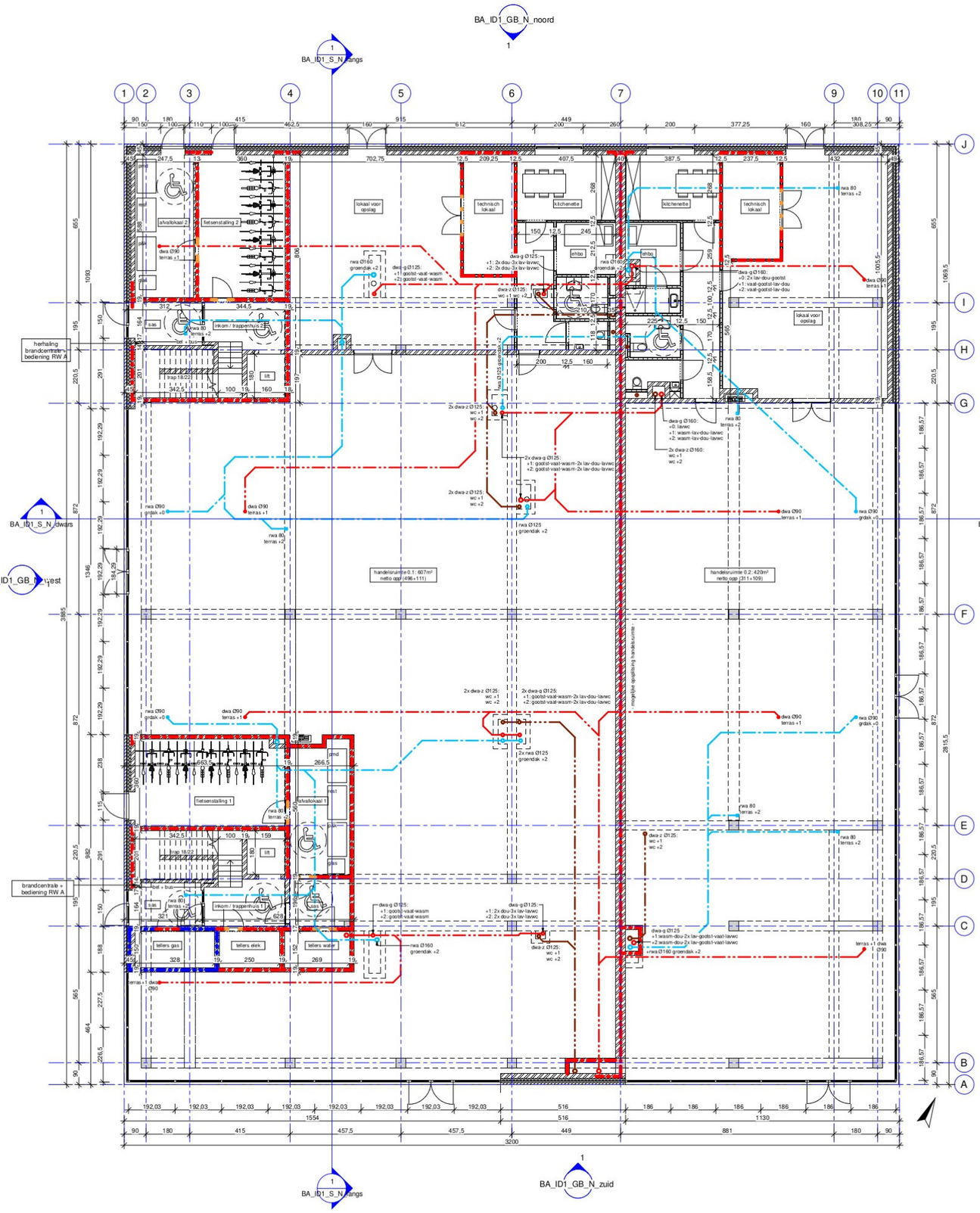
2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein worden een nieuw pand ontwikkeld en daarvoor worden de twee bestaande woningen gesloopt. In het nieuwe project worden twee handelsruimtes op het gelijkvloers en meerdere appartementen op twee niveaus daarboven voorzien (Figuur 5). Rondom worden parkeerplaatsen en fietsstalplaatsen aangelegd. Het gebouw wordt niet onderkelderd. Alle parkeerplaatsen worden rond het gebouw gepland en de fietsenstallingen worden er in of eveneens rond voorzien. De verharding zal een verstoringsdiepte van ca. 30 cm onder de toekomstige maaiveldhoogte kennen. De technische en logistieke ruimtes en de toegangen tot de winkels en de bovenliggende appartementen worden alle op het gelijkvloers ingericht. De fundering zal ca. 30 cm onder het maaiveld (toekomstige maaiveldhoogte) aangelegd worden en zal bestaan uit een algemene funderingsplaat. Voor de oprichting van het nieuwe gebouw en de parking zal er grond moeten worden aangevoerd, aangezien de pas van het nieuwe maaiveld gemiddeld ca. 30 tot 50 cm hoger ligt dan het bestaande maaiveld.

In het gebouw worden twee liftputten voorzien. Hiervoor zal plaatselijk een uitgraving tot ca. 1 m diep nodig zijn. Dit is ook het geval voor de nutsleidingen.

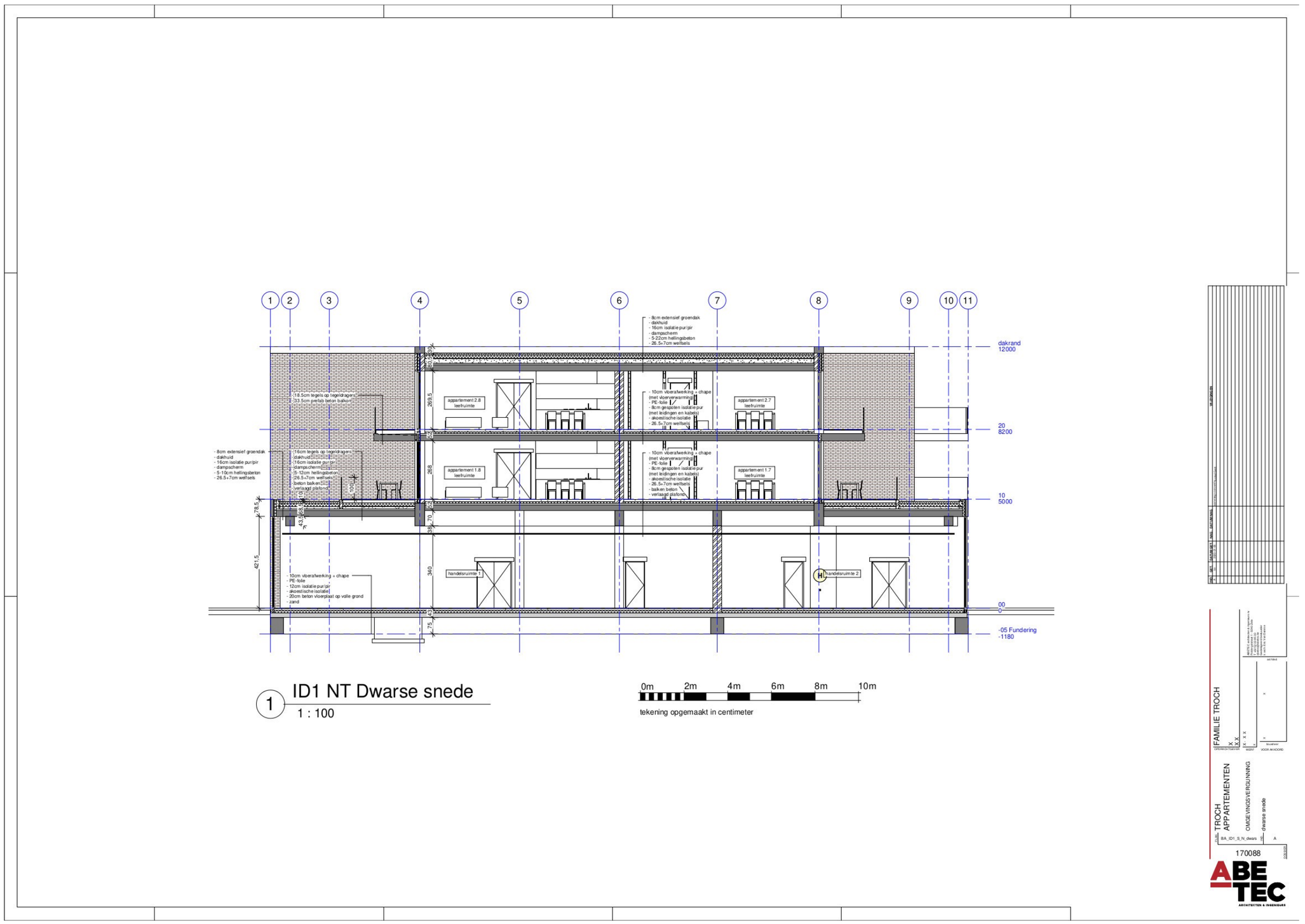

Figuur 5: Inplantingsplan van de nieuwe toestand (Abetec NV)

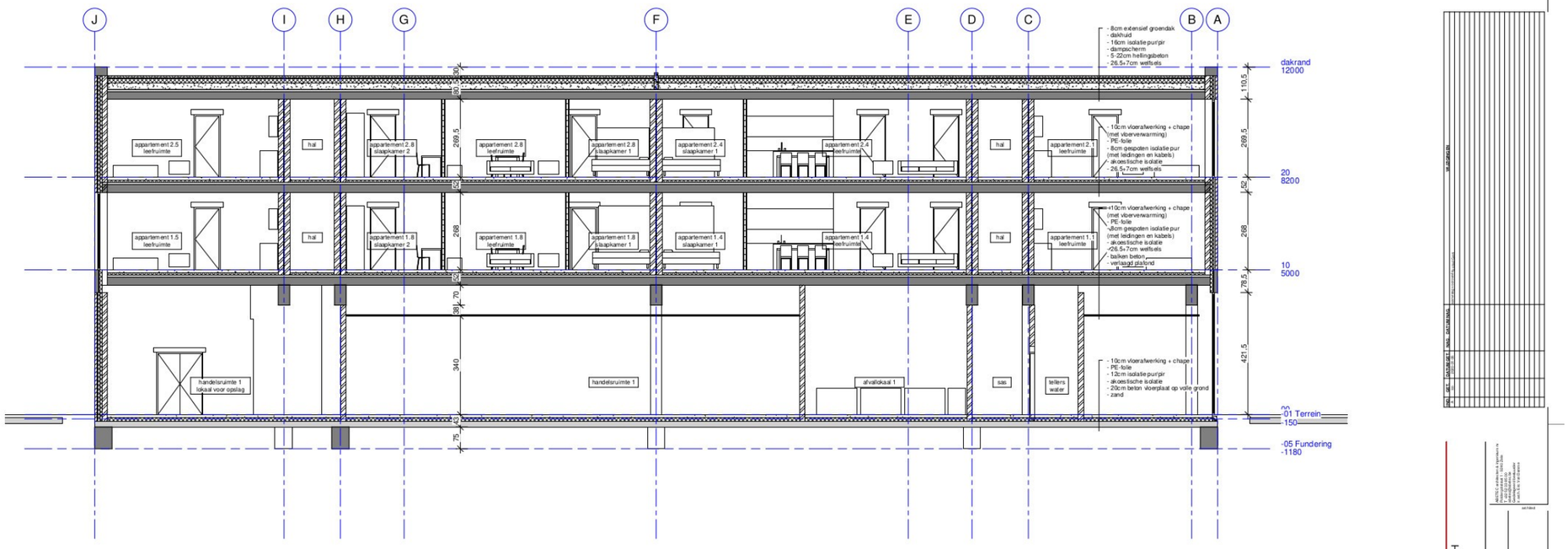

1 ID1 NT Gelijkvloerse verdieping
1 : 100

Figuur 6: Grondplan gelijkvloers van de nieuwe gebouwen (Abetec NV)

Figuur 7: Dwarse snede (Abetec NV)

1 ID1 NT Langse snede
1 : 100

0m 2m 4m 6m 8m 10m
tekening opgemaakt in centimeter

FAMILIE TROCH
TROCH APPARTEMENTEN
OMGEVINGSVERGUNNING
langse snede
BA_ID1_S_N_langs
A
170088
ABE TEC
ARCHITECTEN & INGENIEURS

Figuur 8: Langse snede (Abetec NV)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is gegeorefereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) worden drie momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

Bij de opmaak van de archeologienota werd ook advies gevraagd aan de stadsarcheologische dienst van de stad Gent.

2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

Het onderzoeksgebied bevindt zich op ca. 2,9 km ten zuidoosten van het centrum van Oostakker, bij de grens met de gemeente Lochristi. Het terrein wordt in het zuiden begrensd door de Antwerpsesteenweg (N70). Andere wegen bevinden zich op redelijke afstand. De Drieselstraat ligt in het westen en de Smalleheerweg in het noorden (Figuur 9). Volgens het gewestplan ligt het onderzoeksgebied in een zone voor woongebieden met landelijk karakter.

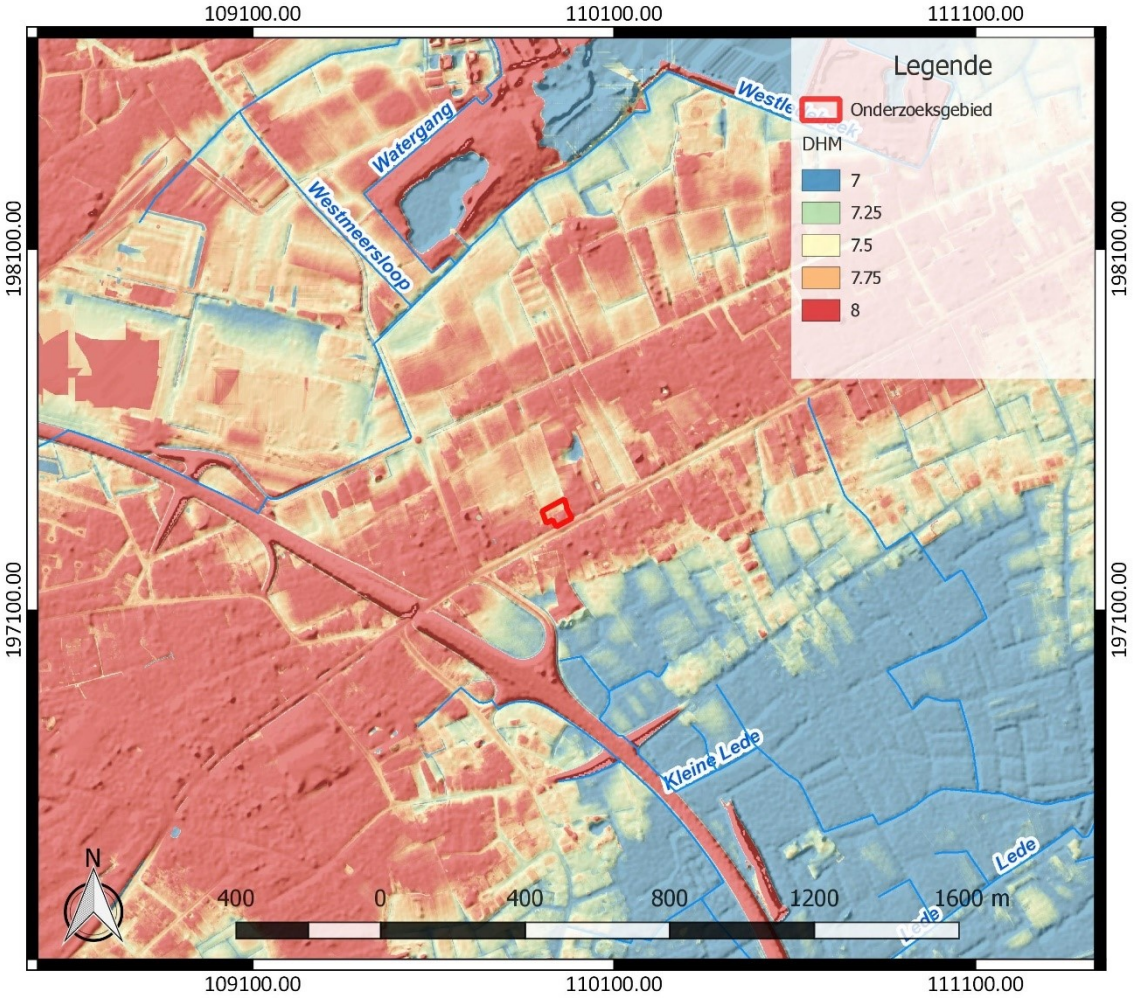
Hydrografisch ligt het onderzoeksgebied net binnen het Beneden-Scheldebekken. De grens met het Bekken Gentse Kanalen ligt net ten noorden. Dat impliceert dat de waterlopen zoals de Westmeersloop, de Watergang en de Westledebeek ten noorden van het onderzoeksgebied naar het Bekken Gentse Kanalen afvloeien, terwijl de waterlopen zoals de Kleine Lede en de Lede ten zuiden en ten oosten van het plangebied naar het Beneden-Scheldebekken afvloeien (Figuur 11).

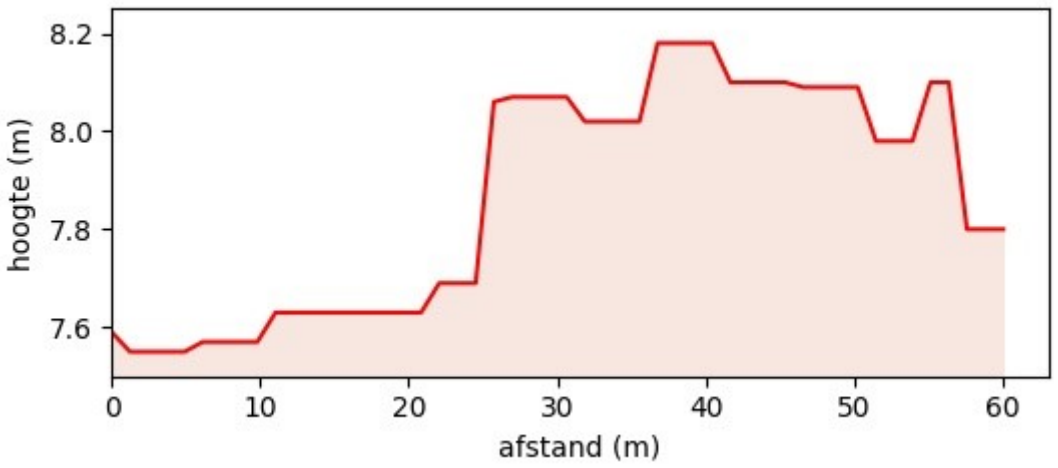
Figuur 9: Luchtfoto van 2018 met aanduiding van het onderzoeksgebied (https://www.geopunt.be/kaart)

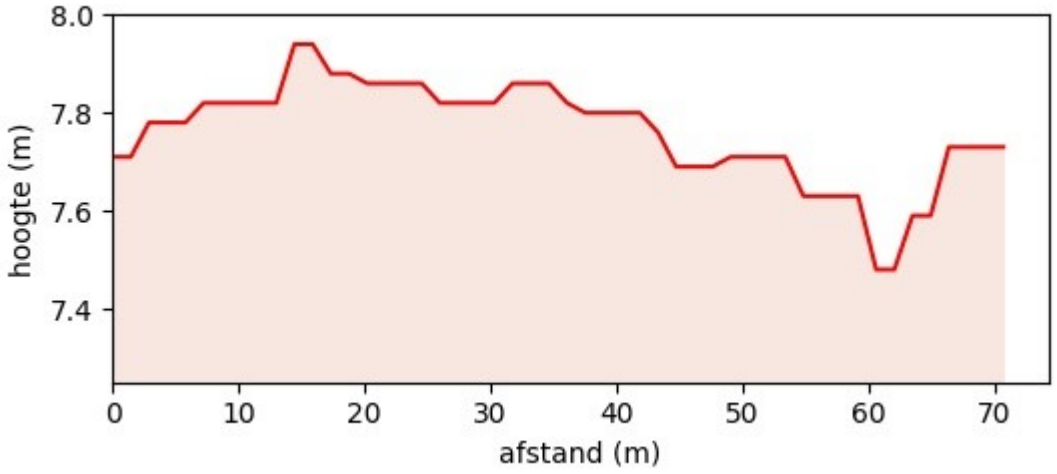
Figuur 10: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

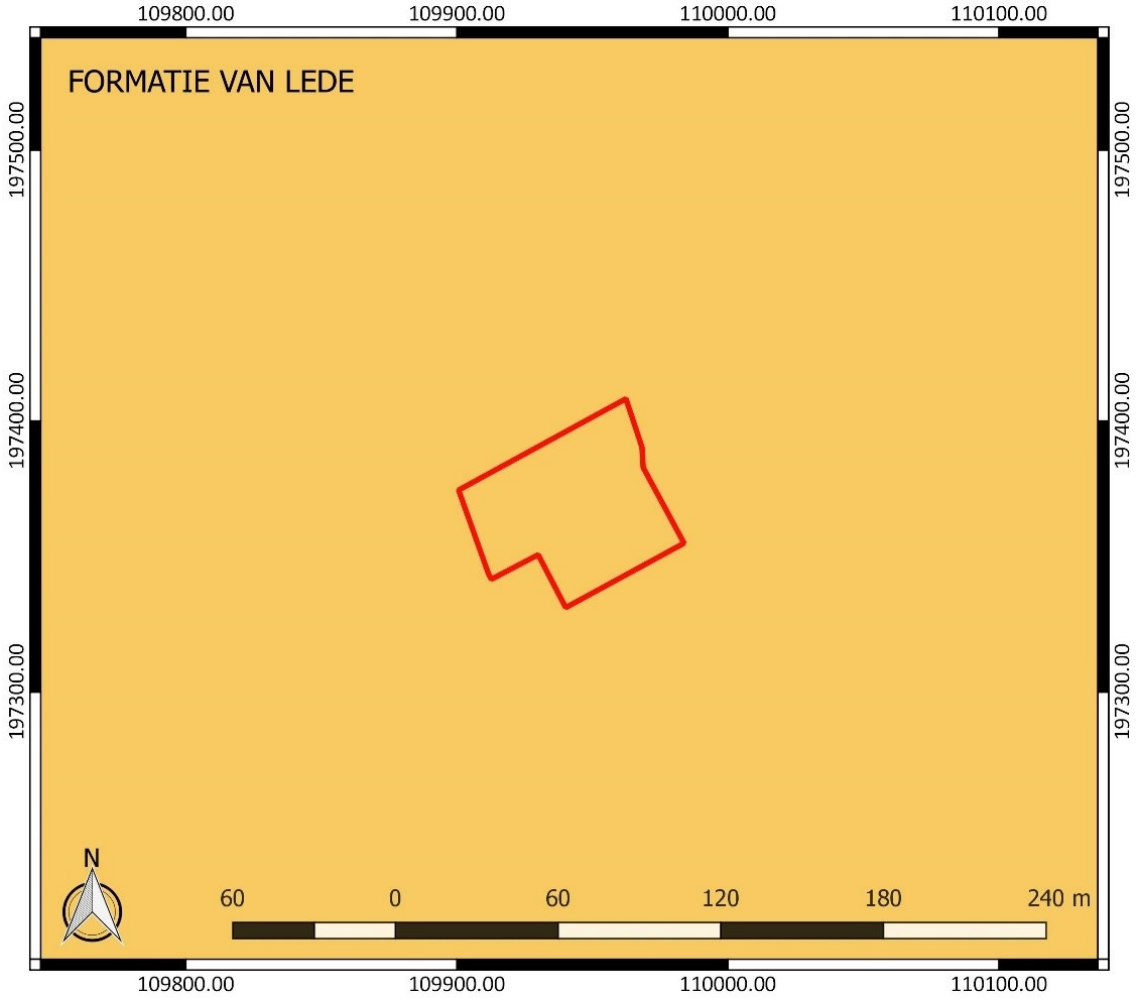
Figuur 11: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (https://www.geopunt.be/kaart)

Figuur 12: Hoogteverloop van noord naar zuid over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

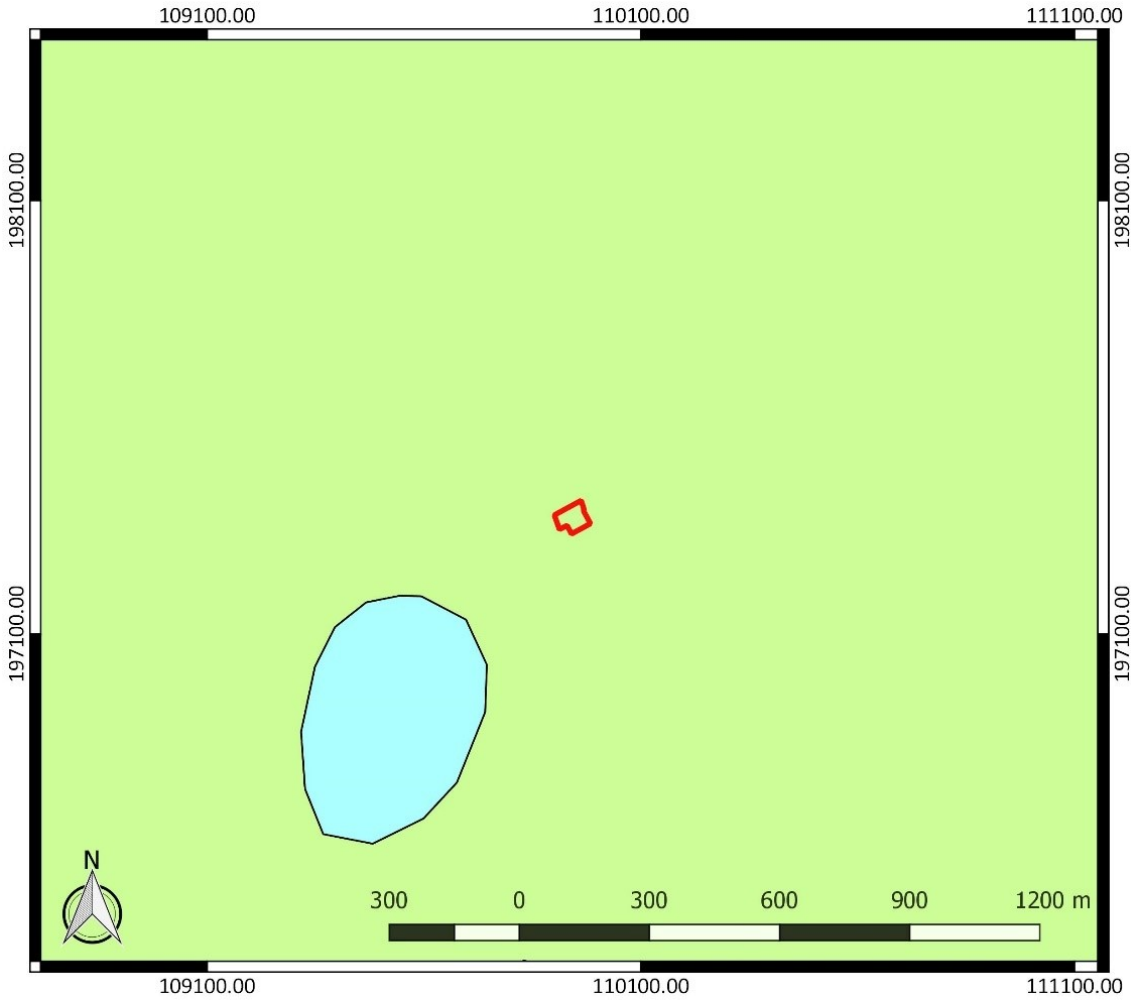
Figuur 13: Hoogteverloop van zuidwest naar noordoost over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Figuur 14: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op geomorfologisch vlak behoort Oostakker tot de Vlaamse Vallei ten noorden van Gent. De Vlaamse Vallei vormt een lage zandige vlakte met een gemiddelde topografische ligging lager dan +10 m TAW. Deze zandige vlakte helt licht naar het noorden toe af.[3] De gemeente Oostakker vertoont een vlak reliëf met geringe hoogteverschillen tussen de drogere hoge ruggen en de natte depressies.[4] Het terrein ligt in de vallei van de Lede (Figuur 10). Het onderzoeksgebied zelf is vrij vlak met een hoogte tussen ca. 7,5 en ca. 8 m TAW (Figuur 12 en Figuur 13). De bebouwde percelen aan de straatkant liggen daarbij het hoogst.

De tertiaire ondergrond van het onderzoeksgebied (Figuur 14) bestaat uit de Formatie van Lede, die wordt gekenmerkt door lichtgrijs fijn zand, soms met kalksteenbanken. Het kenmerkt zich door kalkhoudend, fossielhoudend (Nummulites variolarius) en soms glauconiethoudend basisgrind.[5]

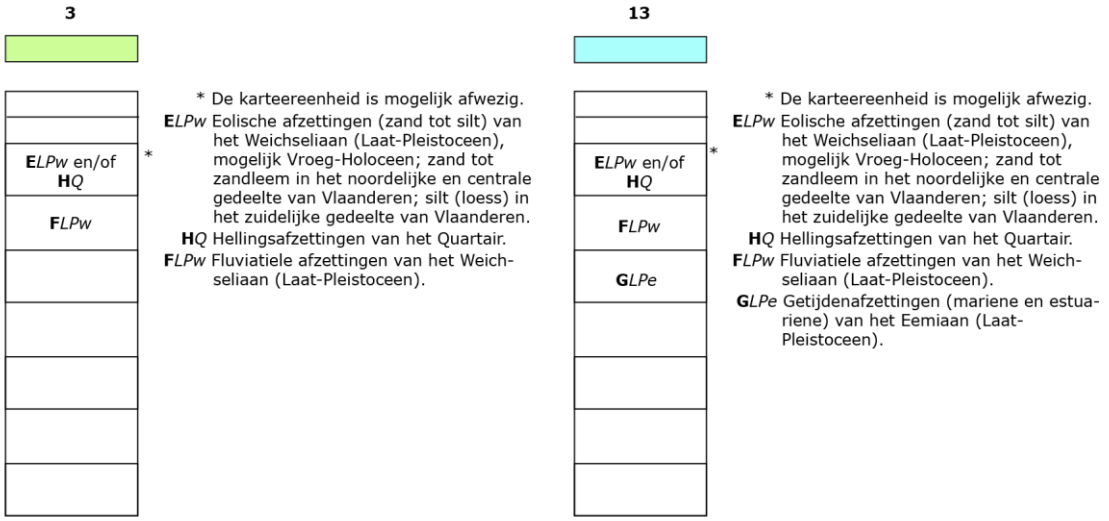

Figuur 15: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

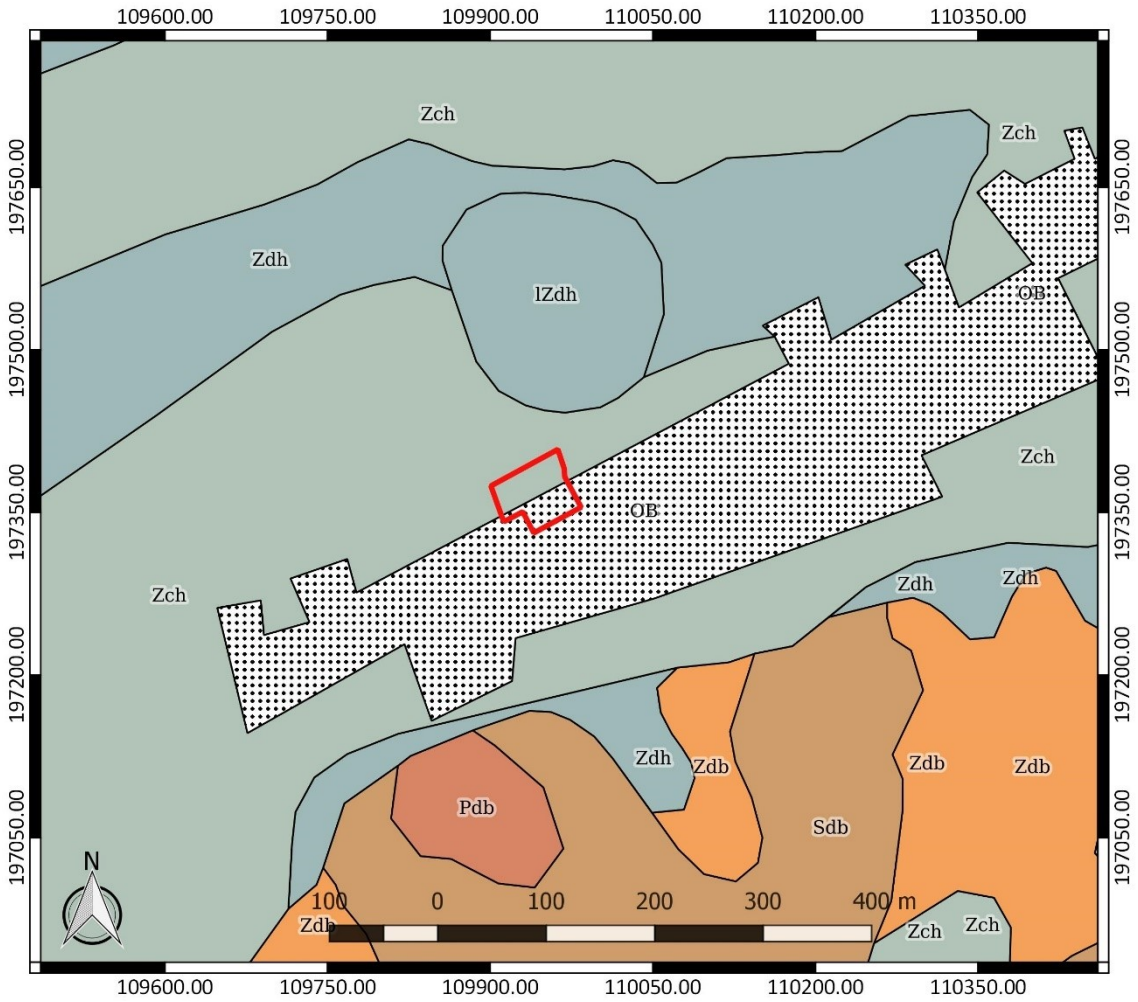
[3] Haecon 2000, 6

[4] Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Oostakker [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121119 (geraadpleegd op 14 januari 2020).

[5] www.geopunt.be/kaart

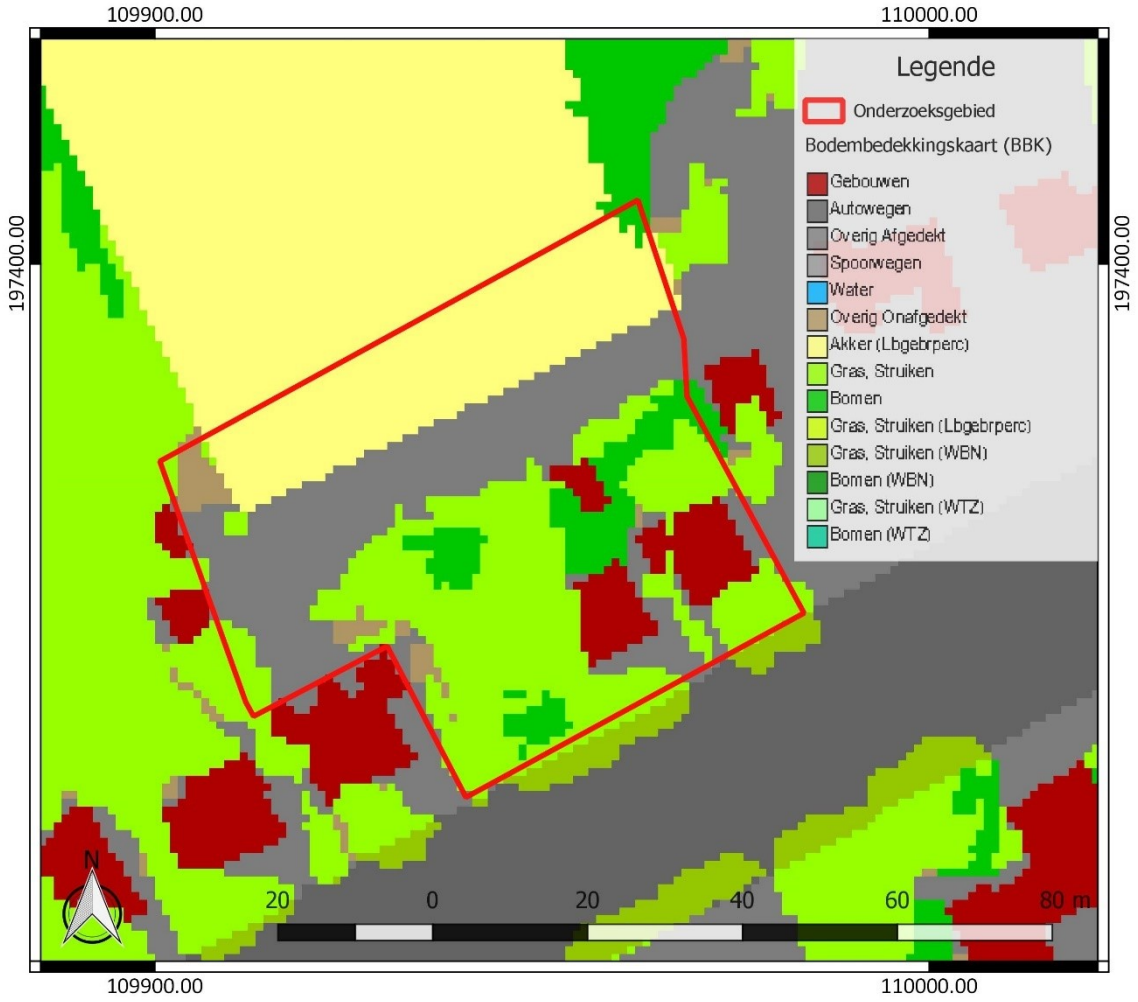
Figuur 16: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)

Figuur 17: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de quartairgeologische kaart (Figuur 15) is te zien dat het onderzoeksgebied gelegen is in een zone waarin eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk van het Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair voorkomen. Hieronder bevinden zich fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen). Ten zuiden bevindt zich een zone waar onder deze voorgenoemde lagen ook nog getijdenafzettingen (mariene en estuariene) van het Eemiaan (Laat-Pleistoceen) aanwezig zijn.[6]

De bodemkaart (Figuur 17) karteert het zuidelijk deel, nabij de straatkant, als bebouwde zone (OB). In de achterliggende zone geeft de bodemkaart een matig droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont (Zch) aan. Dit bodemtype komt zowat rondom het plangebied voor. Meer naar het noorden evolueert de bodem naar een matig natte zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont (lZdh) en een matig natte zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont (Zdh). In het zuiden is de bodemopbouw complexer. Er komt eveneens een matig natte zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont (Zdh) voor. Meer naar het zuiden worden dat een matig natte zandbodem met structuur B horizont (Zdb), een matig natte lemig zandbodem met structuur B horizont (Sdb) en een matig natte licht zandleembodem met structuur B horizont (Pdb).

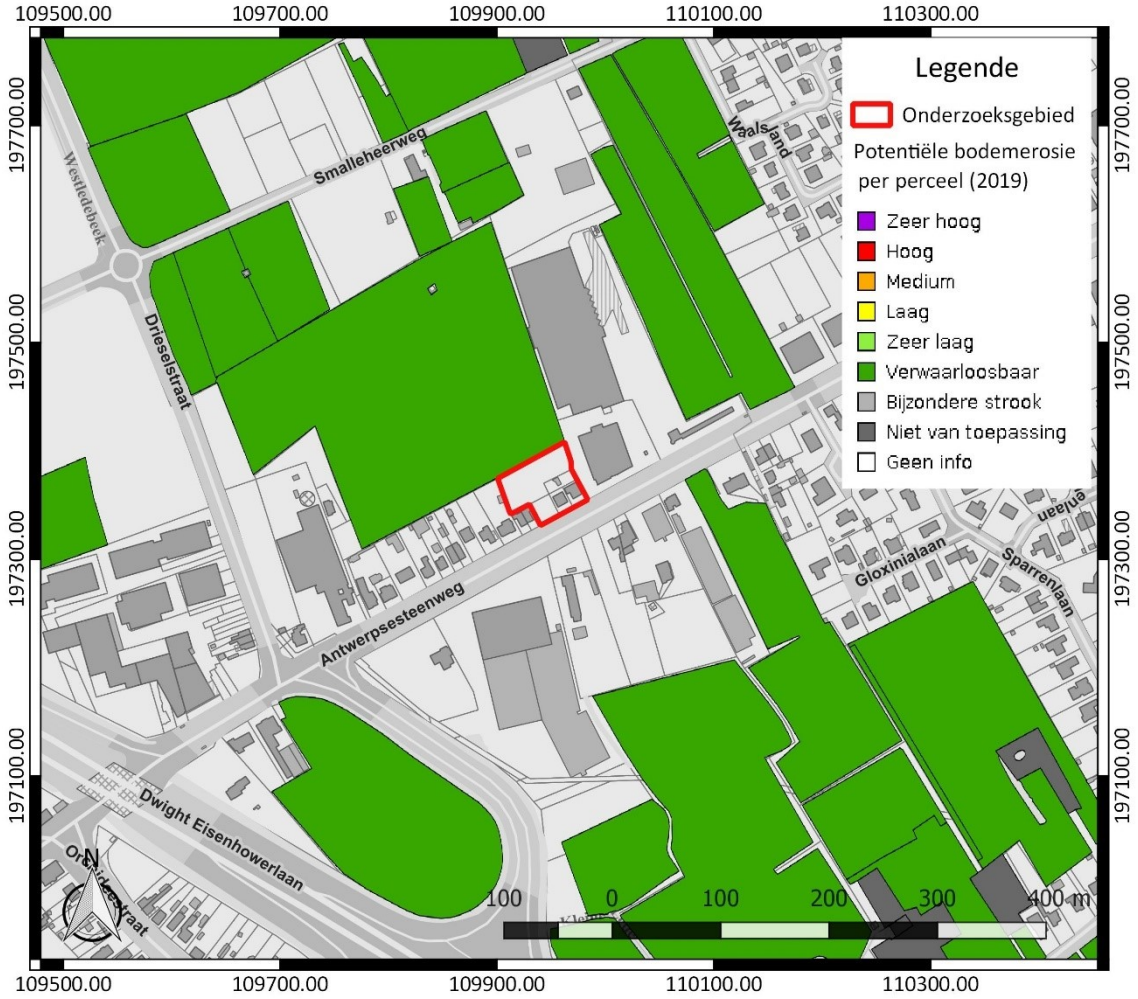

Figuur 18: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

[6] www.geopunt.be/kaart

In het onderzoeksgebied zijn op de bodemgebruikskaart gebouwen en verhardingen te bemerken op de percelen nabij de straatkant. Voor het overige wordt het onderzoeksgebied volgens de kaart ingenomen door gras, struiken en bomen, maar overig afgedekt en akker in het noorden (Figuur 18). Dit beeld komt niet volledig overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 9), waarbij het noordelijk deel van het terrein eerder ingenomen lijkt te worden door grasland.

Voor het plangebied zelf is geen informatie op de potentiële bodemerosiekaart voorhanden, maar de bodemerosie voor de omliggende percelen is verwaarloosbaar (Figuur 19).

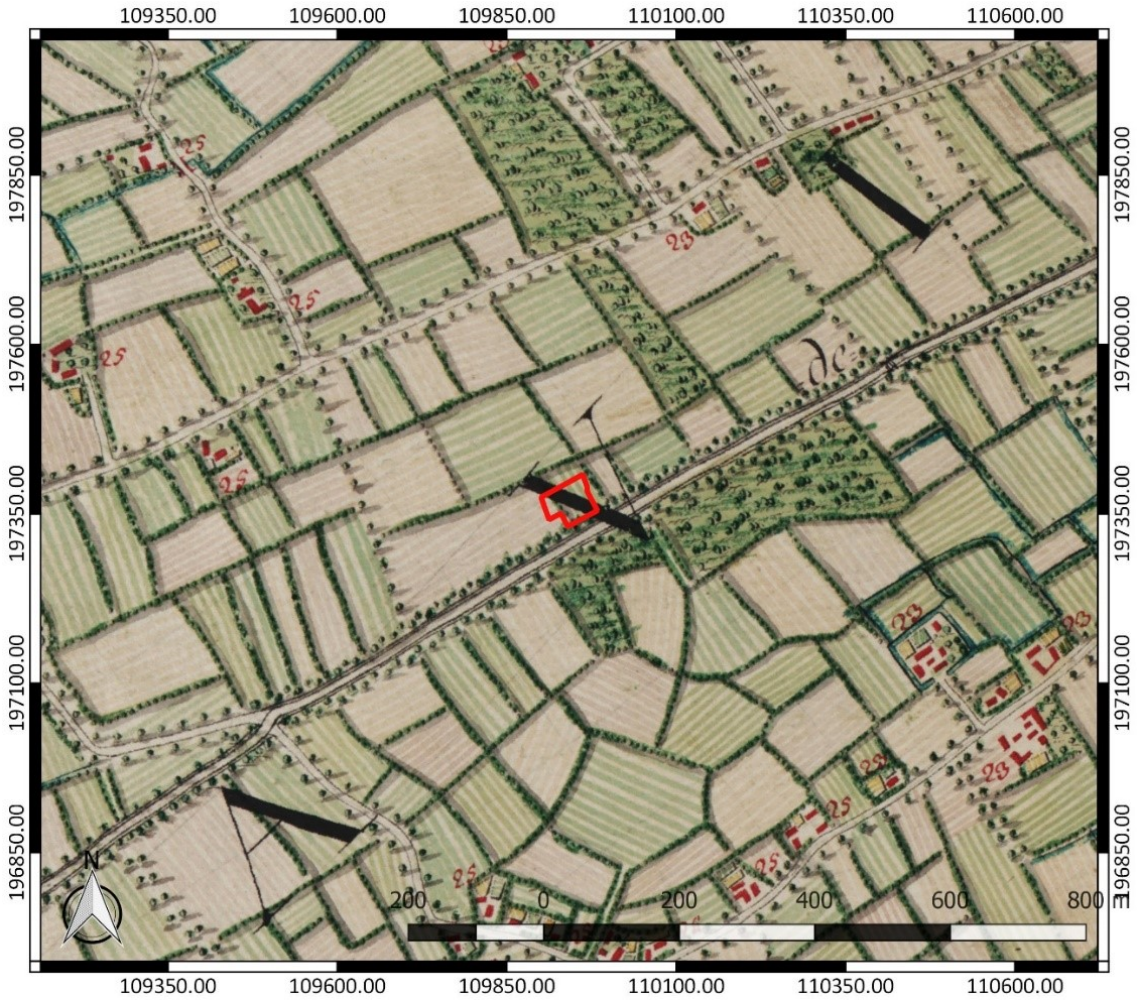
Figuur 19: Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, weergegeven op het GRB (www.geopunt.be)

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Oostakker kent een eerste vermelding in de 13de eeuw. De Gentse Sint-Baafsabdij verwierf sinds haar oprichting geleidelijk aan bijna heel de heerlijkheid Oostakker. Het domein 'Sloten' kwam als eerste in haar bezit. Daarnaast werd ook de nederzetting 'Achtene' verworven. Deze nederzetting situeerde zich op de Achtendries en wordt samen met Sloten beschouwd als de oudste woonkern van de gemeente. De meierij van Sloten bleef tot in de 12de eeuw het rechterlijk en domaniaal centrum van de heerlijkheid. In de omgeving zijn ook enkele andere vroegmiddeleeuwse abdijhoeven gekend. In het midden van de 14de eeuw bestond aan het huidige Oostakkerdorp een Sint-Laurentiuskapel, waarrond de dorpskern zich geleidelijk aan ontwikkelde. Deze kapel werd in 1578 tot parochiekerk van Oostakker verheven. De gemeente bleef tot het eind van het Ancien Regime behoren tot de heerlijkheid van Sint-

Baafs (sinds 1559 van het bisdom) en ressorteerde onder de kasselrij van de Oudburg.[7] Vandaag is Oostakker een fusiegemeente van Gent. Oostakker behoort tot de noordelijke groepering van oorspronkelijk zeer landelijke gemeenten die door de aanwezigheid van het Kanaal omgevormd zijn tot industriegebied.[8]

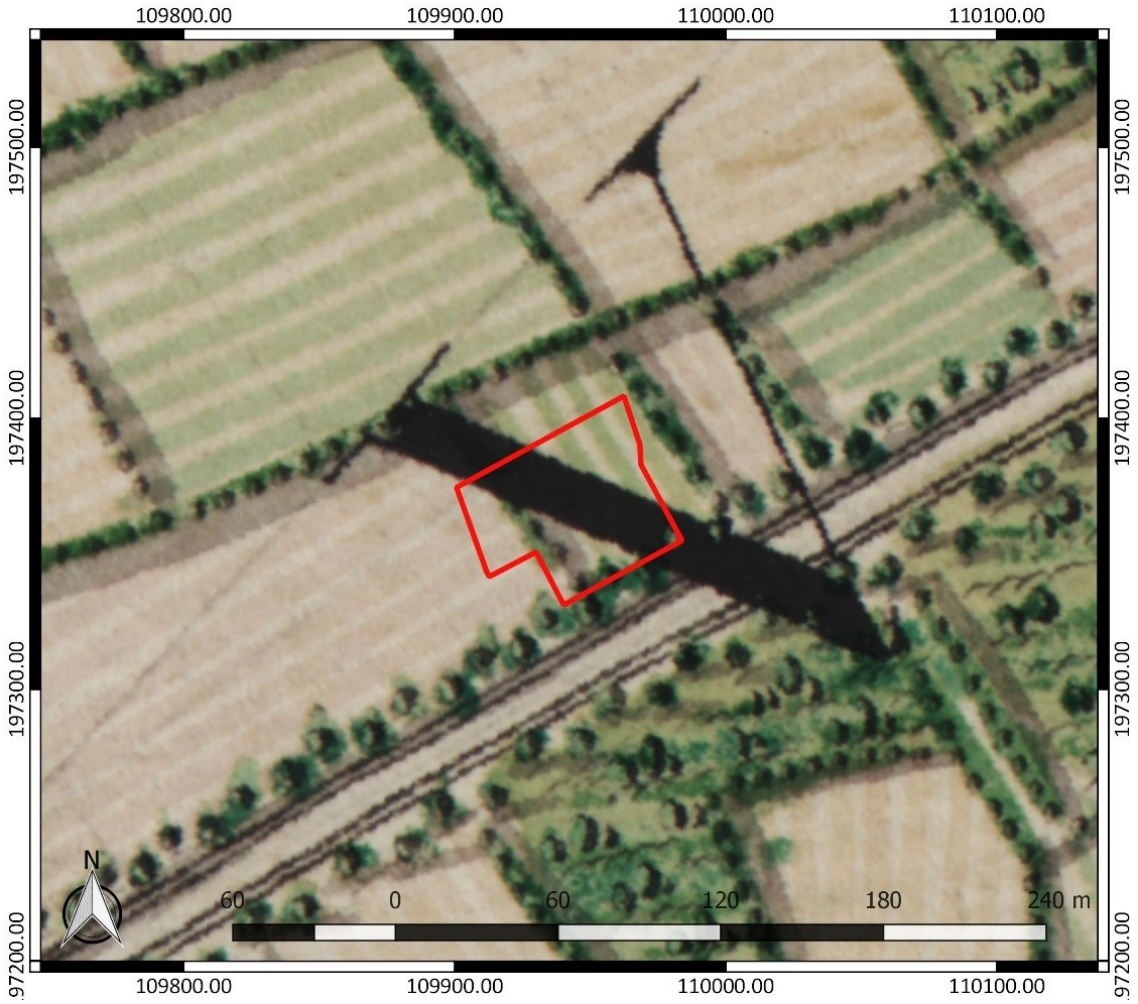
Voor het plangebied zelf zijn enkele historische kaarten voorhanden. Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is duidelijk dat het onderzoeksgebied in landbouwgebied ligt (akker- en/of grasland) en onbebouwd is (Figuur 20 en Figuur 21). Het ligt al nabij de Chemin de Gand à Anvers. Ten noorden loopt, zowat parallel aan deze weg, een andere weg waarbij het toponiem Smallen Heirwech is vermeld. Beide wegen en een aantal van hun verbindingswegen bestaan tot op heden.

Figuur 20: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

[7] Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Oostakker [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121119 (geraadpleegd op 14 januari 2020).

[8] Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Gent - fusiegemeenten [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/122212 (geraadpleegd op 14 januari 2020).

Figuur 21: Detail op de Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de Atlas der Buurtwegen (1841) is eveneens geen bebouwing aanwezig binnen het onderzoeksgebied en vermoedelijk was het terrein nog steeds in gebruik als akkerland (Figuur 22). Ten oosten van het plangebied loopt de weg die vertrekt vanuit het centrum van Itegem naar Heist-op-den-Berg (Chemin nr. 3) en waarlangs al enkele gebouwen opgetrokken zijn ter hoogte van het plangebied. Ten noordwesten ligt een wegel Sentier nr. 38. Het plangebied zelf maakt deel uit van een groot perceel.

Op de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879) is dat groot perceel opgedeeld. Het plangebied maakt deel uit van de westelijke helft, draagt het nummer 463b en is onbebouwd. Binnen het oostelijk deel is een hoeve of woning opgetrokken, langs de weg naar Heist-op-den-Berg. Deze heet hier Hallaersche Baen. De wegel ten noordwesten van het plangebied heet Processieweg (Figuur 23).

Ook op de Atlas der Buurtwegen (1841) is geen bebouwing aanwezig binnen het onderzoeksgebied en vermoedelijk was het terrein nog steeds in gebruik als akkerland (Figuur 22). De Antwerpsesteenweg heet hier ook Route de Gand à Anvers. De weg in het noorden draagt het nummer chemin nr. 30. Ten westen van het plangebied ligt een voetwegel (Sentier nr. 88). Het gebied ten noordwesten van het plangebied is omschreven als Pacht Goederen. Met uitzondering van een hoeve aan de Chemin 30, ten noordwesten van het plangebied, blijft dit een zeer landelijk gebied met nauwelijks bewoning.

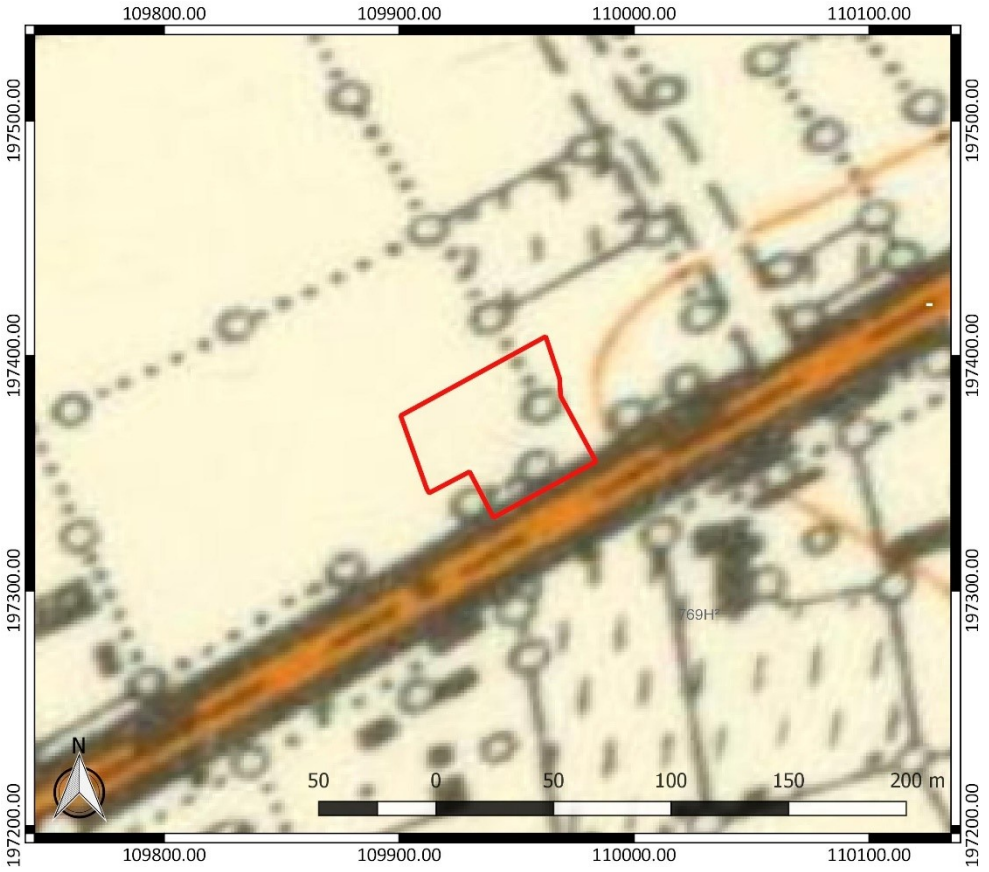
Figuur 22: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 23: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

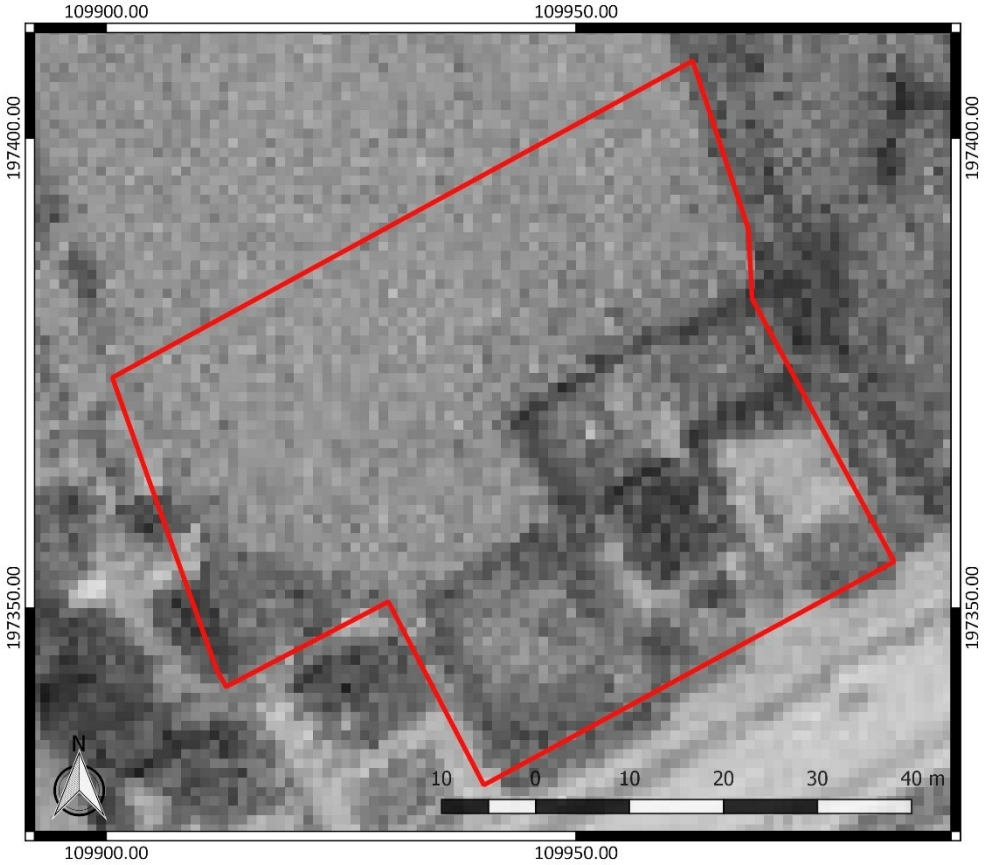
Figuur 24: Topografische kaart uit 1879 met aanduiding van het plangebied aangeduid in rood (www.cartesius.be)

Figuur 25: Topografische kaart uit 1937 met aanduiding van het plangebied aangeduid in rood (www.cartesius.be)

Figuur 26: Topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 27: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 28: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Dat beeld vinden we ook terug op de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van P.C. Popp (1842-1879). Het plangebied draagt er wel de perceelnummers 750 en 769, wat overeenstemt met de huidige basisperceelsnummers. Het plangebied is nog steeds onbebouwd en ligt aan de Weg van Antwerpen. Ten noorden loopt de Heerweg. Naast de eerder vermelde hoeve is nu ook het perceel aan de andere zijde van de Weg naar Antwerpen bebouwd. Verder blijft de omgeving landelijk (Figuur 23).

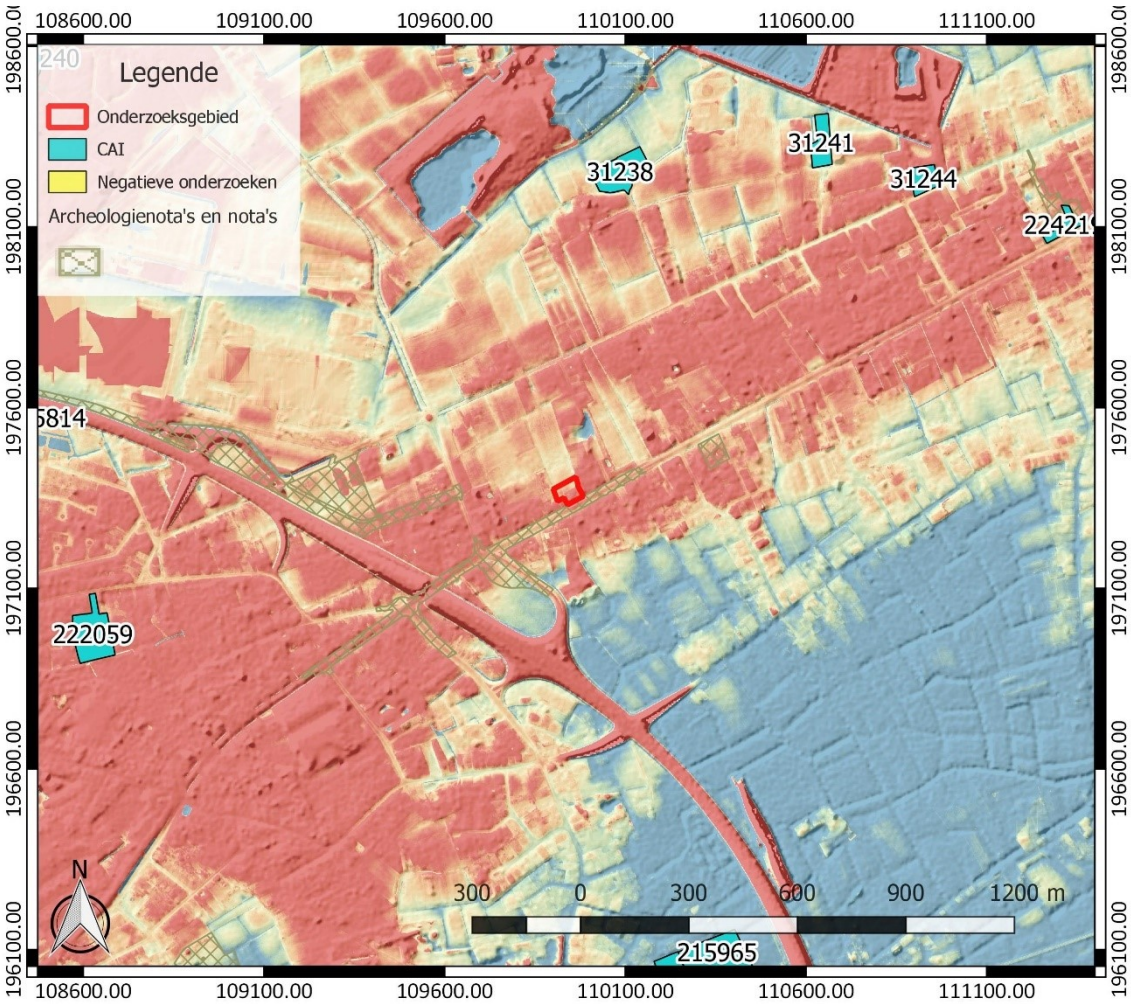
Ook de topografische kaarten uit 1879 (Figuur 24) en 1937 tonen een onbebouwd perceel. Op deze laatste kaart is wel meer bebouwing te zien langs de Antwerpsesteenweg. Pas op de topografische kaart van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw uit de periode 1950-1970 krijgen we een ander beeld en zijn de percelen aan de straatkant bebouwd. Het gaat om de woningen die er tot op heden staan (Figuur 9) en die ook te zien zijn op de luchtfoto uit 1971 (Figuur 26) en de luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 28) is bebouwing te zien op het perceel.

Ook de topografische kaart uit 1893 (Figuur 24) toont een onbebouwd perceel, net zoals de luchtfoto uit 1971 (Figuur 26). Pas op de luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 28) is bebouwing te zien op het perceel. Het gaat om de gebouwen en inrichting die ook te zien is op de recente luchtfoto (Figuur 9).

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 29). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Meest nabij liggen een aantal andere projectgebieden waarvoor archeologienota's zijn opgemaakt. Vlakbij het plangebied is de heraanleg van de N70 Antwerpsesteenweg met een nieuwe oprit t.h. v. de R4 met de aanleg van een gescheiden riolerings- en hemelwaternetwerk en een bufferbekken bestudeerd. Hier werd verder onderzoek geadviseerd.[9] Ook voor de bouw van assistentieflats in de Antwerpsesteenweg 131 te Lochristi is verder onderzoek geadviseerd.[10] Hetzelfde geldt voor de uitbreiding van het bedrijventerrein R4/N70 Oostakker Noord.[11]

Figuur 29: Overzichtskaart Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (https://geo.onroerenderfgoed.be/), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

De andere CAI-locaties liggen op ruime afstand van het onderzoeksgebied. Een aantal daarvan zijn sites met walgracht. Ten noorden van het plangebied ligt tussen de Antwerpse Steenweg en het vliegveld (zie verder) en nabij de grens met Oostakker een 16de-eeuwse site met walgracht. Ze heeft een rechthoekig grondplan en is aan drie zijden met een gracht begrensd. Binnen het domein staan vijf gebouwen en een poortgebouw (CAI ID 31238).[12] Ook langs de Smalle Heerweg, parallel aan de Antwerpsesteenweg, zijn twee sites met walgracht gelokaliseerd. LO55 is een alleenstaande site met walgracht waarvan de walgracht verdwenen is sinds het eind van de 18de of het begin van de 19de

[9] Pape-Luijten 2019, 9 en 43
[10] Mostert 2016, 7 en 43
[11] Stoops 2018, 6 en 31
[12] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31238, Smalle Heerweg (LO54) Lochristi (geraadpleegd op 15 januari 2020)

eeuw. De vorm is een omgekeerde L. De site is vermeld op een kaart van 1593, maar is mogelijk ouder (CAI ID 31241).[13] Op locatie LO56 staat een hoeve met duiventoren, die beide dateren in de 18de eeuw (CAI ID 31244).[14] Verder zijn ten noorden van het plangebied bij een klein onderzoek ter hoogte van de Antwerpse Steenweg 36-46 te Lochristi, enkele paalkuilen, kuilen en greppels uit de nieuwe tijd en nieuwste tijd gevonden (CAI ID 224219).[15]

Voor deze regio vermelden we nog een groot gebied waar geen archeologisch erfgoed meer te verwachten valt. Het gaat om vliegveld Oostakker, dat verdwenen is. Bij de aanleg van het Sifferdok is het gebied opgespoten met zand, waardoor de originele terreinen onder enkele meters opgespoten zand verdwenen. Later is dit gebied weer uitgegraven voor zandwinning. Het vliegveld is eind 1917 door de Duitsers aangelegd als bijkomend vliegplein voor dat van Sint-Denijs-Westrem. Er stonden drie vliegtuigloodsen, twee schuilplaatsen en twee posten voor luchtafweergeschut en er waren start- en landingsbanen, die nog steeds in het huidige landschap te herkennen zijn.[16]

Ook ten oosten van het plangebied vinden we een site met walgracht. Goed te Lichtelaar is een alleenstaande abdijpachthoeve die behoorde tot Sint-Baafsabdij. Ze werd vermoedelijk in de 12de of 13de eeuw opgericht. Momenteel is enkel een deel van de oorspronkelijke omwalling bewaard. De gebouwen binnen de site zijn van recentere datum (CAI ID 32312).[17]

Meer naar het zuiden zijn in de Veldekensstraat-Beelbroekstraat te Oostakker enkele greppels en ploeg- en spitsporen uit de nieuwe en de nieuwste tijd gevonden, samen met sporen van serres, typisch voor deze regio (CAI ID 215965).[18] Interessanter is echter de circulaire structuur aan Oude Bareel te sint-Amandsberg, die opgemerkt werd bij luchtfotografische prospecties. Deze heeft een diameter van ca. 25m en duidt vermoedelijk op de aanwezigheid van een grafheuvel, vaak gerelateerd aan de bronstijd (CAI ID 154892).[19]

In de Groenstraat te Oostakker, ten westen van het plangebied, zijn nederzettingssporen aangetroffen die mogelijk wijzen op de aanwezigheid van (vol)middeleeuwse houtbouwconstructies (CAI ID 222059).[20] Ook in de Eksaarderijweg I te Oostakker zijn bij een proefsleuvenonderzoek grachten, greppeltjes en ploegsporen gevonden die in verband kunnen gebracht worden met middeleeuwse landbouwpraktijken (CAI ID 157407).[21]

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Ook bekrachtigde archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving bieden geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe.

[13] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31241, Smalle Heerweg (LO55) (geraadpleegd op 15 januari 2020)
[14] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 31244, Smalle Heerweg (LO56) (geraadpleegd op 15 januari 2020)
[15] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 224219, Antwerpse Steenweg 36-46 (geraadpleegd op 15 januari 2020)
[16] https://www.bunkergordel.be [online] (geraadpleegd op 15 januari 2020)
[17] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 32312, Goed te Lichtelaar (geraadpleegd op 15 januari 2020)
[18] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 215965, Veldekensstraat-Beelbroekstraat (geraadpleegd op 15 januari 2020)
[19] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 154892, Oude Bareel Circulaire structuur 477 (geraadpleegd op 15 januari 2020)
[20] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 222059, Oostakker – Groenstraat (geraadpleegd op 15 januari 2020)
[21] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 157407, Eksaarderijweg I (geraadpleegd op 15 januari 2020)

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Uit de bureaustudie wijzen een aantal elementen op archeologisch potentieel. Dit is vooral gebaseerd op de landschappelijke ligging op een interfluvium, met name een zandrug die de grens vormt tussen het Bekken Gentse Kanalen en het Beneden-Scheldebekken. De bodemkaart karteert het onderzoeksgebied deels als bebouwde zones (OB) nabij de straatkant en de achterliggende percelen als matig droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont (Zch). De bodems in de buurt evolueren eerder naar matig natte bodems, vaak met een bewaarde B horizont.

Het gebied is archeologisch eerder onbekend, met uitzondering van een circulaire structuur, mogelijk uit de bronstijd, enkele sites met walgracht en enkele aanwijzingen van middeleeuwse occupatie. Verder onderzoek in de regio zal zeker bijdragen tot kenniswinst.

Historische kaarten en luchtfoto's geven aan dat het terrein lang onbebouwd was en gebruikt werd als akker- en/of grasland. Pas vanaf het midden van de 20ste eeuw verschijnt de eerste bebouwing en deze staat er tot op heden. De impact van de bouw van deze gebouwen op het bodemarchief is momenteel onbekend.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. Op het terrein worden een nieuw pand ontwikkeld en daarvoor worden de twee bestaande woningen gesloopt. Binnen het nieuwe project worden handelsruimtes en appartementen voorzien en rondom worden parkeerplaatsen en fietsstalplaatsen aangelegd. Het gebouw wordt niet onderkelderd. Voor de fundering wordt gebruik gemaakt van een algemene funderingsplaat. De nieuwe verharding en funderingen zullen een verstoringsdiepte van ca. 30 cm onder het toekomstige maaiveldniveau kennen. Nutsvoorzieningen en twee liftputten kennen wel een verstoringsdiepte tot ca. 1 m.

De geplande bodemingrepen op het terrein kennen slechts een beperkte verstoringsdiepte. Ook wordt het terrein opgehoogd. De sloop van de bestaande bebouwing, de inzet van zware werfmachines die compressie van de bodem en bij slechts weer spoorvorming kunnen veroorzaken en de aanleg van werfinrichting die op dit moment nog niet gekend zijn, zijn de belangrijkste bedreiging van het bodemarchief. Dit doet ons besluiten dat het bodemarchief binnen het volledige onderzoeksgebied bedreigd is door de geplande werken op het terrein.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Deze inschatting is gebaseerd op de gunstige landschappelijk ligging van het terrein op een interfluvium in de nabijheid van waterlopen. Verder is er een matig droge zandbodem met bewaarde B horizont te verwachten op basis van de bodemkaart. Gekende archeologische waarden in de omgeving zijn beperkt en wijzen op mogelijke resten uit de metaaltijden, de middeleeuwen en de nieuwe tijd. Op basis van de gebruiksevolutie van het terrein die we konden reconstrueren aan de hand van historische kaarten en luchtfoto's, kunnen we een goed bewaard bodemarchief verwachten, buiten de zone die nu bebouwd is. De geplande werken zullen een negatieve impact op het bodemarchief hebben. Daaruit volgt dat bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig is, wat ook kenniswinst oplevert voor een regio die archeologisch nog vrij onbekend is.

Voor het verdere vooronderzoek wegen we verschillende onderzoeksmethodes af. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Het potentieel op kennisvermeerdering is voor deze onderzoekstechniek te beperkt. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het terrein deels verhard en bebouwd is en deels in gebruik als tuin en als grasland. Landschappelijk bodemonderzoek is wel relevant om de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites beter in te kunnen schatten. Afhankelijk van de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op goed bewaarde steentijd artefactensites is mogelijk bijkomend onderzoek naar steentijd artefactensites nodig. Tot slot dient ook een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek sluit de aan- of afwezigheid van een archeologische vindplaats niet met 100% zekerheid uit. Op basis van de gunstige landschappelijke ligging op een interfluvium in de nabijheid van waterlopen, is de kans op het aantreffen van relevante archeologische sporen bijgevolg niet onbestaande. Gezien het archeologisch potentieel van het terrein en de sterk negatieve impact van de geplande werken op het bodemarchief is bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Haecon, 2000: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 22 Gent*, Brussel.

Louis, A., 1957: *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Anderlecht 87 E*, Brussel.

Mostert M. 2016: *Archeologienota. Lochristi, Antwerpsesteenweg 131. Deel 2: Verslag van Resultaten*, Bassevelde (Baac Vlaanderen Rapporten nr. 279).

Stoops G. 2018: *Stadsarcheologie Gent. Oostakker, Bedrijventerrein Oostakker Noord Fase 1 Schansakker. Archeologienota. Deel 2 – Verslag van Resultaten bureauonderzoek*, Gent.

Pape-Luijten H.G. 2019: *N70 Antwerpsesteenweg Oostakker, Gent. Een archeologienota*, Geel.

4.2 Websites

Cartesius (2020)
https://www.cartesius.be

Centrale Archeologische Inventaris (2020)
https://cai.onroerenderfgoed.be

Databank ondergrond Vlaanderen (2020)
http://dov.vlaanderen.be

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2020)
https://geo.onroerenderfgoed.be/

Geopunt Vlaanderen (2020)
http://www.geopunt.be/

Inventaris Onroerend Erfgoed (2020)
https://inventaris.onroerenderfgoed.be

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2020)
https://www.onderzoeksbalans.be

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

